

DŽONAS MILTONAS IR JO EPINĖ POEMA „PRARASTASIS ROJUS“

*Ak, Adom! tu pirms žmogau išdykusio svieto.
Tu su savo Ieva, sode pavasarį švęsdams
Ir gėrybes uždraustas slaptoms paragaudams,
Sav ir mums nabagėliams daug pridarei vargelių.
Dievs, tavo koliodams ir žemę visą prakeikdams,
Dėl raspustos tos iš rojaus išmetė laukan
Ir su rūpesčiais tavo duoną paliepė valgyt.*

Kristijonas Donelaitis, „Metai“¹

Tamsių tonų fone jis sėdi krėse aukšta atkalte. Užmerkęs akis, susikaupusiu veidu, kiek praplikęs, ant pečių užkritę ilgi, garbanoti plaukai. Kairę ranką padėjęs ant margaspalvė staltiese dengto stalo, ant kurio stovi didelė vaza gėlių, kitą – ant krėslų ranktūrio. Dešinėje, ant žemos kėdutės, ant kelių paskleidusi pluoštą popieriaus lapų, sėdi jaunėlė dukra su plunksna rankoje ir įdėmiai žiūri į susikaupusį tėvą, kuris, matyt, trumpam pritilo. Šalia sesers sėdinti kita dukra šią sceną stebi iš šalies. Ant tamsiai dekoruotos sienos kabo paveikslas, kuriame vaizduojamas Adomo ir Ievos išvarymas iš rojaus. Šitaip drobėje, pavadintoje „Miltonas diktuoja savo dukterims „Prarastąjį rojų““ (apie 1826 m.), didįjį anglų poetą pavaizdavo žymiausias prancūzų romantizmo tapytojas Eženas Delakrua (*Eugène Delacroix*, 1789–1863).

Džonas Miltonas (*John Milton*, 1608–1674) – poetas, didelės erudicijos publicistas, polemistas ir mąstytojas, Anglijos revoliucijos laikotarpio (1642–1652) visuomenės veikėjas. Gimęs turtingu

¹ Kristijonas Donelaitis, „Metai“ ir pasakėčios, parengė Mikas Vaicekuskas, ser. „Lietuvių literatūros lobynas. XVIII amžius“, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014.

tėvų šeimoje, nuo vaikystės buvo gabus kalboms ir literatūrai, ir dar studijuodamas Kembridžo universitete ėmė rašyti bei skelbti elegijas, sonetus ir odes anglų ir lotynų kalbomis. Baigęs studijas daug keliavo po svečias šalis, lankydamasis Italijoje susitiko su astronomu Galilėjumi (*Galileo Galilei*, 1564–1642). Vėliau, sukdamasis Anglijos revoliucijos verpetuose, buvo užmetęs poeziją ir įsitraukęs į politinę bei visuomeninę veiklą. Miltonas rėmė Kromvelio (*Oliver Cromwell*, 1599–1658) vyriausybę (1649–1660) ir tapo naujosios respublikos diplomatu, buvo tituluojamas Valstybės tarybos užsienio kalbų sekretoriumi – mokėjo aramėjų, hebrajų, senąją graikų, lotynų, italų, ispanų, olandų, prancūzų ir vokiečių kalbas. Kai buvo atkurta monarchija ir 1660 m. karūnuotas Karolis II, Miltonas dėl savo ankstesnių ryšių su Kromveliu galėjo veikiai netekti gyvybės. Jis turėjo slapstytis, vėliau buvo įkalintas Londono tvirtovėje (Tauerje) ir mirties išvengė tik įtakingų draugų padedamas. Nepraradęs veržlaus siekio tyrinėti dvasinius dalykus, brandžiausiais savo gyvenimo metais sugrįžo prie literatūros ir, gyvendamas nuošaliai, jau būdamas aklas (nuo 1654 m. visiškai), sukūrė savo žymiausias poetas „Prarastasis rojus“ (*Paradise Lost*), „Atgautasis rojus“ (*Paradise Regained*) bei eiliuotą tragediją „Samsonas kovotojas“ (*Samson Agonistes*). Poetas laikomas viena didžiųjų anglų Baroko literatūros figūrų. Pagal savo klasikinį išsilavinimą būdamas Renesanso atstovas, o religinius įsitikinimus – Reformacijos šalininkas, jis aktyviai dalyvavo visuose didžiuosiuose pilietinio karo apimtos Anglijos politiniuose ir moraliniuose ginčuose, rašė ir skelbė traktatus apie politiką, tikėjimą ir moralę. Miltono biografai pastebi, kad daugelis jį mylėjo, kai kurie jo neapkentė, bet mažai kas jam likdavo abejingi.

„Prarastasis rojus“, bene didingiausia ir žinomiausia anglų kalba parašyta epinė poema, kartais gretinama su garsiausiais Antikos poetų Homero ir Vergilijaus kūriniais. Pasaulinę literatūrinę šlovę autoriui pelnęs sudėtingas ir prieštaringas, įvairialypio turinio kūrinys yra pagrįstas bibliniais motyvais, tiksliau, Senojo Testamento Pradžios knygos pasakojimu apie Adomą ir Ievą ir jų išvymą iš Edenu vadinamo žemiškojo rojaus. Neapsiribodama šiuo pasakojimu, poema stebina savo kosmine didybe ir siekia aprėpti kone visą žmonijos

patirtį – karus, meilę, religiją, dangų, pragarą, kosmosą, gėrio ir blogio kovą, žmogaus prigimtinį laisvės ir pažinimo troškimą. Ne veltui ji vadinama poetine enciklopedija ir laikoma išskirtiniu pasaulinės literatūros kūriniu, vienu ryškiausių literatūrinio epo pavyzdžių. Poema buvo išspausdinta 1667 m., t. y. daugiau kaip prieš 350 metų, Londone. Pirmąjį leidinį sudarė dešimt knygų (dalių), bet vėliau VII ir X knygos buvo padalytos perpus ir antra poemos laida, pasirodžiusi autoriui dar tebesant gyvam (1674 m.), jau buvo sudaryta iš dvylikos knygų, prie kiekvienos kurių, skaitytojams pageidavus, buvo pridėtos įvadinės pasakojimo santraukos (angl. *argument*), o bendra poemos teksto apimtis sudarė apie 11 000 eilučių. Lakios ir veržlios fantazijos nešamos, tos eilutės plaukia, vingiuoja, raibuliuoja, šuoliuoja ir griaudžia kaip stebuklingai nepailstanti darni žirgų kaimenė. Pagal įtaką anglų literatūrai Miltonas neretai minimas išsyk po Šekspyro (*William Shakespeare*, 1564–1616), o pasaulinės literatūros kontekste – po Dantės (*Dante Alighieri*, 1265–1321): Miltono poemoje aprašomi kai kurie vaizdai ir siužetas literatūrologams atrodo artimi Dantės „Dieviškajai komedijai“. Su autoriaus palaiminimu, Džonas Draidenas (*John Dryden*, 1631–1700) 1671 m. pritaikė „Prarastąjį rojų“ kaip libretą operai. Miltono kūrinys įkvėpė kitą žymų anglų poetą Džoną Kytsą (*John Keats*, 1795–1821) sukurti poemą „Endimionas“ (*Endymion*, 1818). Austrų kompozitorius Francas Jozefas Haidnas (*Franz Joseph Haydn*, 1732–1809) „Prarastoj rojau“ ištraukas panaudojo savo garsiajai oratorijai „Pasaulio sukūrimas“ (1798). Mūsų laikais ši Miltono poema yra tapusi įvairių gausių kritikos komentarų objektu, ypač aptariant krikščioniškojo humanizmo aspektus, jos citatų tebemirga šiuolaikinių internetinių tekstų mariose.

Bene ryškiausias poemos veikėjas yra Šėtonas (*Satan*). Tai maištingasis angelas, išdidus puikuolis, tragiškas savimyla, kuriuo žavėjosi ir kurį poemos herojumi laikė žymūs anglų poetai romantikai Viljamas Bleikas (*William Blake*, 1757–1827) ir Persis Bišas Šelis (*Percy Bysshe Shelley*, 1792–1822). Atsisakydamas paklusti tam, ką jis vadina „dangaus tironija“, Šėtonas maištauja ir pralaimėjęs siekia keršyti sugundydamas nusidėti brangų Dievo kūrinį – žmogų, kurį

išvystame tik poemos IV knygai įpusėjus. Miltonas vaizdingai aprašo mūsų didžiųjų protėvių Adomo ir Ievos atsiradimą ir gyvenimą rojuje, o galiausiai ir „žmogaus nepaklusimą pirmą“ bei atpildą už jį, kartu nurodydamas žmogaus išsigelbėjimo gaires. Nors poemoje dažnai vyrauja politinis ir teologinis diskursas, joje ryškus ir švelnios meilės aukštinimo motyvas. Ieva leidžiasi sugundoma, kad būtų artimesnė Adomui, kad pelnytų „daugiau jo meilės“. Ji siekia laisvės klysti, o kai pasiduoda pagundai, Adomas nepalieka jos tardamas: „tave prarast – save prarast man reikštų“. Žmonės palieka rojų, tačiau jų širdys kupinos vilties žengiant į atsiveriantį pasaulį.

Nors „Prarastoj rojaus“ kūrėjas buvo neregys, pasakojama, kad jo akys liko atmerktos – didelės ir spindinčios. Jam diktuojant poemos eilutes, atrodė, jog jis regi dangiškas vizijas, todėl jį vadindavo „akluoju regėtoju“ (angl. *the Blind Visionary*). Poetas sakydavo, kad poemos eilutes naktį ar ankstų rytą jam pakuždėdavusi jo dangiškoji mūza vardu Uranija. Jo artimieji, įskaitant jo našlę, tvirtino, kad rytais pabudęs jis diktudavo ištisas pastraipas po keturiasdešimt eilučių bet kam, kas tik galėdavo tuo metu jas užrašyti. Paskui jis jas trumpindavo, bet naujų taip ir nesukurdavo. Jo priešai kartais tyčiodavosi užsimindami, kad atimdamas regą pats Dievas bus jį nubaudęs už tai, kad Miltonas neva prisidėjęs prie karaliaus Karolio I nužudymo, nes viename iš savo traktatų įrodinėjo žmonių teisę nuversti blogą monarchą. Poetas prašė Dievo malonės, kad suteiktų jam kantrybės nešti aklumo naštą.

„Prarastąjį rojų“ Miltonas kūrė kelerius metus, o vertėjai, šiandien svajojantys išversti šią poemą, kartais prašosi antro gyvenimo. Šios garsios poemos išleidimo 350-ųjų metinių proga buvo skelbiama, kad ji buvo versta 300 kartų ne mažiau kaip į 57 kalbas (net į tokias kaip farerų, fryzų, meniečių, tamilų, tongiečių ar valų), ir per pastaruosius trisdešimt metų buvo verčiama gausiau negu per tris ankstesnius šimtmečius. Esama net aštuoniolikos jos vertimų į prancūzų kalbą (anksčiausias 1729 m. „elegantiška“ proza, o paskiausias – 2001 m. nerimuotomis eilėmis), į vokiečių kalbą ji išversta proza, pentametru ir hegzametru. Daug yra nebaigtų vertimų – pavyzdžiui, likę bent šeši nebaigti vertimai į italų kalbą, poemos

fragmentus į lenkų kalbą vertė ir Česlovas Milošas (*Czesław Miłosz*, 1911–2004). Šiuolaikinis mąslus skaitytojas „Prarastąjį rojų“ gali skaityti „išverstą“ ir į dabartinę norminę (net supaprastintą) anglų kalbą proza ar eilėmis. Pagal Miltono poemą amerikiečių rašytoja Nensi Vilard (*Nancy Willard*, 1936–2017) yra parašiusi vaikams proza adaptuotą populiarią „Sakmę apie prarastąjį rojų“ (*The Tale of Paradise Lost*, 2004).

Šio unikalaus kūrinio pėdsakų aptinkama ir Lietuvoje. Trakų vaivados Andriaus Oginskio (1740–1787) bibliotekoje būta prancūziškojo Miltono poezijos dvitomio, į kurį buvo įtrauktas ir „Prarastojo rojaus“ vertimas². Meilės Lukšienės knygoje „Prie tautos kultūros pamatų“³ minima, kad „1839 m. Kražių biblioteka užsisako Viljamo Šekspyro (*William Shakespeare*), Torkvato Taso (*Torquato Tasso*), Džono Miltono (*John Milton*) rusiškus vertimus“. Šios poemos didelio formato leidinys rusų kalba puošė ir Maironio asmeninę biblioteką.

Pirmųjų keturių Miltono poemos knygų ištraukų į lietuvių kalbą iš lenkų kalbos apie 1860 m. išvertė Žemaitijos šviesuolis Laurynas Ivinskis (1810–1881), bet jos liko neišspausdintos. Lenkų vertėjas Francišekas Ksaveras Dmochovskis (*Franciszek Ksawery Dmochowski*, 1762–1818) „Prarastąjį rojų“ iš prancūzų kalbos vertė eiliuotai, bet nerimuotą dešimtskiemenį jambą keitė trylikos skiemenų silabiniu metru su gretutiniais rimais. Tad į lietuvių kalbą pirmą kartą Miltonas buvo verčiamas imituojant lenkiškojo vertimo eilėdarą. Šiose XIX a. verstinėse „Prarastojo rojaus“ (Ivinskio pavadinto „Rojum pragaišintu“) ištraukose pasitaiko ir tam istoriniam laikotarpiui būdingų savinimo (angl. *domestication*), tiksliau sakant, lietuvinimo, apraiškų, pvz., „norvegų krantus L. Ivinskis pakeitė žemaičių pakrante“, Šetonas savo iečiai išsilaužė tokią lygią eglę, kokios ir „miszkas žiamajcziau neturieja“, o rojuje tarp rožių ir laurų randame žaliuojančias rūtas, su anuometiniu Lietuvos kaimu asocijuojasi

² Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, *Trakų vaivados Andriaus Oginskio biblioteka – didiko akiračio veidrodys*. – *Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje. Kultūrinės veiklos pėdsakais*, II tomas, Lietuvos istorijos institutas, 2016, p. 324.

³ Meilė Lukšienė, *Prie tautos kultūros pamatų*, Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2014, p. 166.

poemoje vartojami žodžiai „seklyčia“, „asla“⁴. Pagal Petro Arlausko liudijimą⁵, šviesaus atminimo vertėjas Antanas Danielius (1942–2002) „ėmėsi J. Miltono vertimo“ ir, pasak Dovydo Judelevičiaus, „liko nebaigtas ilgai puoselėtas Johno Miltono „Prarastojo rojaus“ vertimas“⁶, bet neteko girdėti ar matyti, kad bent kokia jo ištrauka kur nors būtų buvusi paskelbta.

Miltono šedevras šiais pasaulietiškais laikais yra gerokai primiršta ir retokai skaitoma knyga. Didelis eiliuotas pasakojamasis kūrinys su šiuolaikinei visuotinei vartosenai neįprasta religine leksika nėra populiari lektūra. Anot Chorchės Luiso Borcheso (*Jorge Luis Borges*, 1899–1986), vokiečiams ir austrams „Faustas“ yra genialus, kitiems – vienas iš garsiausių nuobodulį keliančių kūrinių, tarsi antrasis Miltono „Prarastasis rojus“ ar Rablė (*François Rabelais*, *1483/1494–1553) kūryba. Miltonu žavimasi, bet jo poemos ir šiek tiek baiminamasi. Kai kam ji atrodo panaši į spindintį dangoraižį, kuris iškyla virš tavęs didžiulis, ilgas, sunkus ir įspūdingas. Taigi šiais laikais vargu ar rastųsi daug žmonių, kurie ryžtųsi skaityti visą, ištisą didžiulę Džono Miltono poemą, kad ir kokia patraukli ji jiems atrodytų. Viena svarbiausių priežasčių – kūrinio apimtis. Be to, vertimo, kaip ir originalo, tekstas būtų apipintas gausybe komentarų ir paaiškinimų. Siekdama Miltono poemą sugrąžinti šiuolaikiniams skaitytojams ir padaryti ją prieinamesnę platesnei auditorijai, 2017 m. garsi leidykla „Faber and Faber“ išleido Džono Kerio (*John Carey*, g. 1934) parengtą sutrumpintą, arba, kaip rašo recenzentai, dviem trečdaliais sumaniai apkarpytą, glaustesnį poemos tekstą (su trumpais jungiamaisiais komentarais) – „The Essential Paradise Lost“: jame, pavyzdžiui, iš XII knygos 649 eilučių paliktos 115, o iš XI knygos 901 eilutės tik 43.

Suvokdamas, jog vertimas nėra tolygus veikalas, o tik kelias į jį ir jog ėmėsis šią poemą versti į lietuvių kalbą jau baigdamas kopti į devintą dešimtį veikiausiai šį darbą pradėjau per vėlai, kad galė-

⁴ Žr. Danutė Petkevičiūtė, *Laurynas Ivinskis*, Vilnius: „Mokslas“, 1988, p. 218.

⁵ Žr. *Šiaurės Atėnai*, Nr. 5 (1071), 2012-02-03.

⁶ Ten pat.

čiau tikėtis jį visą aprėpti, o užbaigęs ir kruopščiai prirašęs gausybę komentarų bei senojo pasaulio realiųjų išaiškinimų – paskelbti, pasirinkau trumpesnį ir tiesesnį kelią į skaitytoją. Todėl skaitytojams čia pateikiamas „Prarastojo rojaus“ rinktinių ištraukų tekstas: nuosekliai einančių ir laužtiniuose skliaustuose trumpais komentarais jungiamų beveik keturių tūkstančių eilučių ištraukų rinkinys, gana plačiai ir reprezentatyviai atskleidžiantis šio garsiojo poezijos kūrinio ir beribės jo genialaus kūrėjo vaizduotės horizontus. Poemos tekstas neadaptuotas, jos struktūra išlaikyta, eilių akordai skamba autentiška seka.

Du motyvai paskatino mane šitaip dirbti ir skelbti tokį vertimo darbą: tikėjimas, kad to reikia lietuvių kalbai, kultūrai ir literatūrai, bei vertėjo prigimtis – negalėjimas susilaikyti neversti to, kas tampa iššūkiu, ir įveikiant pagarbą baimę imantis tokio iškilaus kūrinio pajusti žavesį, kaip gimtoji lietuvių kalba skinasi kelią atverdama pasaulinės literatūros lobyną. Žinoma, nesunku nuspėti, kad rasis linkusių smerkti, jog buvo šventvagiškai pasikėsinta į šį klasikinės literatūros kūrinį trumpinant ir skelbiant jį tik kaip nuoseklų ištraukų rinkinį. Jeigu kas nors iš kolegų vertėjų kada nors užsimotų penkiapėdžiu jambu išversti ištisai visą poemos tekstą, kuo nuoširdžiausiai linkėčiau jiems ir skaitytojams didelio smagaus įkvėpimo ir didžiausios ištvermės.

Versta iš leidinio John Milton, „The Complete English Poems“ (London, 1992)⁷. Kai kurias anksčiau verstas ištraukas galima rasti rinkinyje „Gems of Classic English Poetry. Longing for Paradise Lost / Klasikinės anglakalbės poezijos perlai. Prarastojo rojaus ilgesys“ („Alumnus“, 2017), ir žurnale „Metai“, Nr. 12, 2018.

Vertėjas

⁷ John Milton, *The Complete English Poems*, edited and introduced by Gordon Campbell, 'Everyman's Library,' London: David Campbell Publishers Ltd., 1992.

PRARASTASIS ROJUS

I K N Y G A

Pasakojimo santrauka

Pirmos knygos pradžioje trumpai pristatomas pasakojimo objektas – žmogaus nepaklusimas ir rojaus, kuriame jis buvo įkurdintas, praradimas. Toliau įvardijama pirminė jo nuopuolio priežastis – žaltys, arba tiksliau juo pasivertęs Šėtonas, kuris, sukilęs prieš Dievą ir į savo pusę patraukęs daugelį angelų legionų, Dievo paliepimu buvo su visa savo kariauna išvytas iš dangaus į giliausią bedugnę. Paskiau pasakojimas nukelia į patį įvykių sūkurį, pagavusį Šėtoną su savo angelais, dabar jau nupuolusiais į pragarą, – bet ne į centrą* (nes dangus ir žemė, kaip suprantame, dar nebuvo sukurti ir, žinoma, dar nebuvo prakeikti), bet į juodos tamsos viešpatiją, vadintiną Chaosu. Čia, perkūno nutrenktas, priblokštas, kartu su savo angelais liepsnojančiame ežere tūnantis Šėtonas veikiai atsitokėja ir pasišaukia šalia gulinčius pagal rangą bei nuopelnus artimiausius bendražygius – šie skundžiasi patyrę siaubingą kritimą. Šėtonas pažadina visus iki šiol taip pat apstulbintus čia gulinčius savo legionus – ir jie pakyla. Nusakomas jų skaičius, kovinė rikiuotė, išvardijami jų pagrindiniai vadai, atitinkantys stabus, kurie vėliau tapo žinomi Kanaane ir kaimyninėse šalyse. Kreipdamasis į juos Šėtonas sako kalbą, guodžia viltimi dar atsikariauti dangų, o galiausiai užsimena, jog danguje sklando sena pranašystė, ar žinia, kad turįs būti sukurtas naujas pasaulis ir nauja būtybė, – juk daugelis senovės tėvų manė, jog angelai radosi seniau negu šis regimas kūrinys. Siekdamas išsiaiškinti, ar ši pranašystė išsipildė, ir nuspręsti, ką toliau daryti, jis sušaukia visuotinį pasitarimą. Toliau aprašomi paskesni jo bendražygių veiksmai. Staiga iš bedugnės iškyla Pandemoniumas**, Šėtono rūmai, kuriuose į pasitarimą renkasi pragaro didžiūnai. ❧

Apie žmogaus nepaklusimą pirmą
Ir vaisių uždraustą, kurio ragavus
Pasauly radosi mirtis ir vargas,
Ir Edeną praradom, kol žmogus kilnesnis
Atkūrė mus, gražino laimės vietą, [5]
Giedok, aukštybių Mūza, ant Sinajaus
Įkvėpusi tą piemenį, kuris
Pirmasis mokė išrinktąją gentį
Pradžių pradžioj, kaip iš Chaoso rados
Dangus ir žemė, arba, jei labiau [10]
Žaviesi Sionu ir Siloamu,
Kur sklido Dievo žodis, tai iš ten
Šaukiuos tavęs, kad mano giesmę drąsiai
Įkvėptum skrydžiui ir kad ji pakiltų
Virš Helikono skelbti dalykus, [15]
Dar neapreikštus proza, nei eilėm.
Bet pirm šaukiuos Tavęs, Šventoji Dvasia,
Globojanti doras ir tyras širdis,
Patark man, nes juk Tu buvai pradžioj
Ir lyg balandis išskeistais sparnais [20]
Virš pragarmės baisingos sklėsdoma

Jai gyvastį nešei. Tamsybę mano
Apšviesk, pakelk, kas žema manyje,
Kad iš šio didžio veikalo aukštybės
Galėčiau liudyt amžiną Apvaizdą [25]
Ir Dievo apsakyt kelius žmonėms.

Sakyk pirmiausia – nenuslėps juk nieko
Dangus, nei pragaras nuo Tavo žvilgsnio, –
Kodėl gi mūsų protėviai didieji,
Gyvenę laimėj ir dangaus malonėj, [30]
Kūrėjui nepakluso ir Jo valią
Pamynė dėl vienintelio draudimo?
Kas pirmas juos tada maištaut sugundė?

Tai pragaro žaltys, tai jis klasingai
Iš keršto ir pavydo suklaidino [35]
Žmonijos pramotę, kai dėl puikybės
Išvytas buvo iš dangaus drauge
Su kariauna maištingų angelų,
Nes gviešėsi tarp sau lygių šlovės
Ir manėsi Aukščiausiam prilygsiąs. [40]

Sukildamas ir siekdamas paveržt
Iš Dievo sostą, o ir vienvaldystę,
Danguj sukėlė šventvagišką karą.
Kovojo narsiai, betgi stengės veltui.
Išgrūstas stačia galva iš dangaus, [45]
Liepsnų apsiaustas, krito, kolei rados,
Sutramdytas grandinėm adamantu

Ir atpildo ugnim, tamsioj bedugnėj,
Kad drįsęs ginklą kelt prieš Visagalį.

Devyniskart praėjo laiko tarpsnis, [50]
Mirtingiems dienai su naktim prilygęs,
O jis su beŋdrais pragarmėj ugninėj
Tysojo parblokštas, bet nemirtingas.

Jo tūžmastį dar aitrino mintis
Ir apie laimę prarastą, ir skausmą, [55]
Kuris kankina jį: jo akyse

Slypėjo didis nerimas ir baimė,
Ir neapykanta, ir jo puikybė.
Pažvelgęs taip, kaip angelai temoka,

Regėjo jis laukinę klaikią dykrą, [60]
Siaubingą požemį, iš visų pusių
Žioravo ištisas didžiulis žaizdras,

Jokios šviesos, tiktai blausi tamsa,
Kad įžiūrėtumei kraupius vaizdus,
Kankynių ir klaikių šešėlių kraštą, [65]
Kur nēr ramybės, atilsio, vilties,

Kad ši sušvis, tik begalinės kančios,
Kurias dar aitrina ugninis tvanas
Ir dvokianti siera, – vietą, kurią

Paskyrė amžinasis teisingumas [70]
Tiems maištininkams: jiems čionai bus lemta
Kalėt akloj tamsoj, toli nuo Dievo

Ir dangiškos šviesos, triskart toliau

Kaip lig toliausio poliaus. Tai vieta,
Nepanaši į tą, iš kur jie puolė!

[75]

[Šėtonas]

„Ar šitas kraštas, ši šalis ar žemė, –
Puolęs arkangelas prabilo tąsyk, –
Yra vieta, kuri pakeis mums dangų,
O ši tamsynė – dangiškąją šviesą?

[245]

Ir tebūnie – nūnai Jis visavaldis,
Jis sprendžia, kas teisinga: jau geriau
Būt kuo toliau nuo Jo, jėga Jis tapo
Viršiausias tarp lygių. Palikom jus,

Palaimos amžinūs laukai, o radom
Bedugnę klaikią. Prāgare giliausias,
Priimki savo naują šeimininką.

[250]

Vieta ir laikas nepalauš jo valios,
O protas ir savaime gali dangų

Paversti pragaru, o ši – dangum.

[255]

Man nesvarbu, kur būt, juk aš vis tiek

Išliksiu savimi ir ne silpnesnis

Už tą, kuriam pagelbėjo perkūnas.

Čia bent laisvi mes būsim: Visagalis

Ne iš pavydo atginė mus čia,

[260]

Mes čia valdysim saugūs – baisiai trokštu

Valdyti, nors ir pragare. Geriau

Valdyti pragare nei lenktis dangui!
Betgi kodėl ištikimi draugai
Ir beįndrai, mūsų praradimo broliai, [265]
Apstulbę tūno liūne užmaršties?
Nekviečiam jų dalytis šia buveine
Ar sutelktom jėgom darsyk mėgint
Ką danguje dar galim atkariauti
Ar pragare atsikratyt kuo galim?“ [270]

Šėtonas taip kalbėjo, Belzebubas
Atsakė jam: „Šaunios kariaunos vade,
Tik Visagalis juos įveikt įstengė.
Jei jie bentsyk išgirstų tavo balsą,
Skelbusį viltį baimėj ir pavojų, [275]
Dažnai girdėtą įkarštyje mūsų,
Jis nuskambėtų jiems tarsi signalas,
Jie veik pakiltų ir atgautų drąsą,
Nors nūn jie šliaužioja liepsnų tvane,
Vis dar apstulbinti ir sugniuždyti, [280]
Kaip kad ir mes prieš tai, nėr ko stebėtis,
Juk krito jie iš pražūtingo aukščio.“

[Šėtonas kreipiasi į bendražygius]

Jis pasiruošęs jau [615]
Sakyti kalbą. Bendražygiai jo,
Gretas suglaudinę sparnas į sparną